MUZEUL JUDEŢEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEŢEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE

3 - 2011

Editura Renaissance
Bucureşti
2011

MUZEUL JUDEŢEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEŢEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 3

COLEGIUL DE REDACŢIE

Drd. Pavel Mirea, *Muzeul Judeţean Teleorman* - Redactor şef
Dr. Ecaterina Ţânţăreanu, *Muzeul Judeţean Teleorman* - Secretar de redacţie

Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Naţional de Istorie a României*
Dr. Abraham van As, *Leiden University*
Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*
Dr. Ioana Bogdan-Cătăniciu, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*
Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Naţional Brukenthal*
Dr. Steve Mills, *Cardiff University*
Dr. Cristian Schuster, *Universitatea din Bucureşti, Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*
Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Tehnoredactare: Pavel Mirea, Pompilia Zaharia
Corectura: Ecaterina Ţânţăreanu, Mădălina Dumitru
Consultanţi: Amelia Pannett (limba engleză), Cristi Marin (limba franceză)
Coperta: 'altar' (Starčevo-Criş) descoperit la Măgura, colecţia Muzeului Judeţean Teleorman, desen Cătălina Dănilă, machetare Pompilia Zaharia

Colegiul de redacţie nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Corespondenţa, manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacţie, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEŢEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poştal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Volum editat cu sprijinul Consiliului Judeţean Teleorman

Editura Renaissance 2011
www.editurarenaissance.ro
(Editură recunoscută C.N.C.S.I.S.)
Editor: Sorin Alexandru ŞONTEA
Telefon/fax: 031.808.91.97/0744.652118
E-mail: sorinsontea@rdslink.ro

©Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate editurii Renaissance şi Muzeului Judeţean Teleorman

ISSN 2065-5290
Tipar: ABSTRACT MEDIA SRL
Tel/fax: 031.808.91.97

IN HONOREM

VASILE BORONEANŢ - 80 ANI

TABULA GRATULATORIA

Radian Andreescu (Bucureşti)
Mircea Babeş (Bucureşti)
Alexandru Barnea (Bucureşti)
Radu Băjenaru (Bucureşti)
Carmen Bem (Bucureşti)
Maria Bitiri Ciortescu (Bucureşti)
Ioana Bogdan Cătaniciu (Cluj Napoca)
Clive Bonsall (Edinburgh)
Adina Boroneanţ (Bucureşti)
Marin Cârciumaru (Târgovişte)
Bogdan Ciupercă (Ploieşti)
Gabriel Crăciunescu (Drobeta Turnu-Severin)
Oana Damian (Bucureşti)
Paul Damian (Bucureşti)
Mişu Davidescu (Bucureşti)
Alexandru Dinu (North Dakota)
Adrian Doboş (Bucureşti)
Roxana Dobrescu (Bucureşti)
Ştefan Dorondel (Bucureşti)
Alexandru Dragoman (Bucureşti)
Florin Draşovean (Timişoara)
Valentin Dumitraşcu (Bucureşti)
Silviu Ene (Bucureşti)
Alin Frînculeasa (Ploieşti)
Luisa Fulga (Bucureşti)
Daniel Garvăn (Piatra Neamţ)
Elena Gavrilă (Bucureşti)
Mihaela Golea (Bucureşti)
Radu Harhoiu (Bucureşti)
Peter Hügel (Arad)
Pascu Hurezan (Arad)
Ana Ilie (Târgovişte)
Cătălin Alexandru Lazăr (Bucureşti)
Andrei Măgureanu (Bucureşti)
Despina Măgureanu (Bucureşti)
Dragoş Măndescu (Piteşti)
Gheorghe Mănucu Adameşteanu (Bucureşti)
Mihaela Mănucu Adameşteanu (Bucureşti)
Mark Macklin (Aberystwith)
Silvia Marinescu-Bîlcu (Bucureşti)
Sorina Mataca (Drobeta Turnu Severin)
Dragoş Măndescu (Piteşti)
Kathleen McSweeney (Edinburgh)
Marco Merlini (Roma)
Pavel Mirea (Alexandria)
Katia Moldoveanu (Bucureşti)
Alexandru Morintz (Bucureşti)
Cristina Muja (Bucureşti)
Alina Muşat (Bucureşti)
Marian Iulian Neagoe (Drobeta Turnu-Severin)
Marian Neagu (Călăraşi)
Octav Negrea (Ploieşti)
Cătălin Nicolae (Bucureşti)
Eugen Nicolae (Bucureşti)
Irina Oberlander-Târnoveanu (Bucureşti)
Nona Palincaş (Bucureşti)
Ion Pătraşcu (Alexandria)
Cătălin Nicolae Pătroi (Drobeta Turnu-Severin)
Constantin C. Petolescu (Bucureşti)
Anca Diana Popescu (Bucureşti)
Gabriel Marius Popescu (Phoenix, Arizona)
Raluca Iuliana Popescu (Bucureşti)
Valentin Radu (Bucureşti)
Petre Roman (Bucureşti)
Alexandra Comşa (Bucureşti)
Andra Samson (Bucureşti)
Valeriu Sârbu (Brăila)
Cristian Schuster (Bucureşti)
Andrei Dorian Soficaru (Bucureşti)
Nicolaie Mirițoiu (Bucureşti)
Ion Stângă (Drobeta Turnu-Severin)
Nicolae Şerban (Ploieşti)
Cristian Eduard Ştefan (Bucureşti)
Georgeta el-Susi (Reşița)
Meda Toderaş (Bucureşti)
Ion Torcică (Alexandria)
George Trohani (Bucureşti)
Alain Tuffreau (Lille)
Ecaterina Ţânţăreanu (Alexandria)
Mircea Udrescu (Liege)
Gabriel Vasile (Bucureşti)
Mihai Vasile (Bucureşti)
Mihai Gabriel Vasile (Bucureşti)
Ionel Vlad (Alexandria)
Alexandru Vulpe (Bucureşti)
Vlad Zirra (Bucureşti)

SUMAR
CONTENTS

Adina BORONEANŢ
Arheologul Vasile Boroneanţ la 80 de ani
The Archaeologist Vasile Boroneanţ at 80 Years 9

Marin CÂRCIUMARU
Omul şi arheologul Vasile Boroneanţ
Vasile Boroneanţ, the Man and the Archaeologist 19

Adina BORONEANŢ
A Suggested Chronology for the Iron Gates Mesolithic
O propunere de cronologie pentru mezoliticul de la Porţile de Fier 21

Pavel MIREA
Between Everyday and Ritual Use - 'Small Altars' or 'Cult Tables' from Măgura 'Buduiasca', Teleorman County (I): the Early Neolithic Finds
Între folosinţa cotidiană şi rituală - 'altăraşe' sau 'măsuţe de cult' de la Măgura 'Buduiasca', judeţul Teleorman (I): descoperirile din neoliticul timpuriu 41

Marin Iulian NEAGOE
Despre idolii vinčieni de tip 'tesalic' descoperiţi în teritoriul comunei Hinova, judeţul Mehedinţi
Vinča Idols of 'Thessalian' Type Discovered in Hinova Village, Mehedinţi County 59

Dimitrie C. BUTCULESCU
(editare, note, bibliografie la notele editorului şi transpunere ilustraţii de Dragoş MĂNDESCU)
Măgura Calonfirescu (Esplorațiune arheologică)
Calonfirescu Mound (Archaeological Exploration) 81

Radian ANDREESCU, Katia MOLDOVEANU
Consideraţii privind vetrele din aşezarea gumelniţeană de la Vităneşti 'Măgurice', jud. Teleorman
The Hearths Discovered at Vitănești 'Măgurice' Settlement Belonging to Gumelnița Culture, Teleorman County 103

Ana ILIE
Parure en terre cuite de la culture Gumelniţa des sites du département de Dâmboviţa (Roumanie)
Obiecte de podoabă din lut din cultura Gumelnița descoperite în aşezări din judeţul Dâmboviţa (România) 119

Ion TORCICĂ
Depozitul de lame de silex descoperit în localitatea Băbăiţa (jud. Teleorman)
Flint Blade Hoard from Băbăiţa (Teleorman County) 133

Cătălin Nicolae PĂTROI
Caracterul gumelniţean al culturii eneolitice Sălcuţa
Gumelnița Character of the Sălcuța Eneolithic Culture 143

Cristian Eduard ŞTEFAN
Aşezarea eneolitică de la Bârlăleşti - 'Stanţia', jud. Vaslui. Unele consideraţii asupra ceramicii
The Neolithic settlement from Bârlăleşti - 'Stanţia', Vaslui County. Considerations of the Ceramics 155

Daniel GARVĂN
Reprezentări ornitomorfe eneolitice din zona subcarpatică a Moldovei
Représentations néolithiques d'oiseaux découvertes dans les zones collinaires de Moldova 171

Ion PĂTRAŞCU
Câteva materiale arheologice descoperite în cetatea getică de la Orbeasca de Sus, judeţul Teleorman
Some Archaeological Finds from the Getic Fortress at Orbeasca de Sus, Teleorman County 179

Alin FRINCULEASA, Nicolae ŞERBAN, Octav NEGREA, Valentin DUMITRASCU
Date preliminare privind aşezarea medievală timpurie de la Belciug, jud. Prahova
Preliminary Data on the Early Medieval Settlement from Belciug, Prahova County 193

Bogdan CIUPERCĂ
Câteva puncte de vedere privind activităţile meşteşugăreşti şi spaţiile de 'producţie' între Carpaţi şi Dunăre în secolele VIII-X
A Discussion of Craft Activities and 'Production' Areas between the Carpathians and the Danube in the VIII-X Centuries AD 223

Ecaterina ŢÂNŢĂREANU
De la răspunsurile la Chestionarul lui Odobescu la Lista Monumentelor Istorice 2010 - judeţul Teleorman
From the Responses of Odobescu Questionnaire to the List of Historical Monument 2010 - Teleorman County 233

Cătalin LAZĂR, Cristina MUJA, Gabriel VASILE
Consideraţii teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (III): contribuţiile antropologiei fizice
Theoretical and Methodological Considerations in the Study of Funerary Practice (III): the Contribution of Physical Anthropology 249

Prezentări de carte
Book Rewiews 269

Dragoş DIACONESCU
Cultura Tiszapolgár în România, Bibliotheca Brukental XLI, Editura Altip, Sibiu, 2009, 433 pagini, ISBN 978-973-117-244-6 902(498.4)
(Mihaela GOLEA, Luisa FULGA) 269

Victor Henrich BAUMANN
Noviodunum. Şantier arheologic 1995-2009, Editura Granada, Tulcea, 2010, 243 pagini, ISBN 978-973-8905-90-0
(Silviu ENE) 271

Colaboratori
Contributors 273

AŞEZAREA ENEOLITICĂ DE LA BÂRLĂLEŞTI - 'STANŢIA', JUD. VASLUI. UNELE CONSIDERAŢII ASUPRA CERAMICII

Cristian Eduard ŞTEFAN

Motto: *"...Olarul, care, primul, a reuşit, datorită jarului, să întărească în mod considerabil «formele» pe care le dădea argilei, a simţit cu siguranţă beţia demiurgică: descoperise un agent al transmutaţiei..."*
(Eliade 2008: 79)

Abstract: *This paper introduces the unpublished Stoicani-Aldeni materials from Bârlăleşti-'Stanţia' settlement, Vaslui County, discovered during excavations conducted by Silvia Marinescu-Bîlcu in 1963. Various issues are examined in relation to the pottery, such as the relationship between shape and function, the significance of the decoration and the analogy between vessel shape and the human body.*

Rezumat: *În această contribuţie sunt publicate materialele inedite de tip Stoicani-Aldeni din aşezarea de la Bârlăleşti - 'Stanţia', jud. Vaslui, provenite din sondajul întreprins în 1963 de către Silvia Marinescu-Bîlcu. Sunt abordate o serie de aspecte cum ar fi legătura dintre formă şi funcţie în cazul ceramicii, semnificaţia decorului sau analogia vas-corp uman.*

Key words: *Chalcolithic; pottery; Stoicani-Aldeni; settlement; type; shape; function; decoration; symbol.*

Cuvinte cheie: *eneolitic; ceramică; Stoicani-Aldeni; aşezare; tip, formă; funcţie; décor; simbol.*

Aşezarea de la Bârlăleşti este situată pe promontoriul dealului Florenţa (Planşa I.1), în locul numit de localnici 'Stanţia' (Cihodaru et al. 1951: 223; Dragomir 1985: 15). Primele cercetări au constat în două sondaje cu dimensiunile de 10 x 3 m, respectiv 10 x 4 m, efectuate de R. Vulpe şi colaboratorii săi în anul 1950. Sondajele au dat la iveală platforme de chirpici ars (Planşa I.2), gropi menajere, multă ceramică, oase de animale şi cochilii de melci, valve de scoici.

Cercetările au fost reluate printr-un sondaj, de către Silvia Marinescu-Bîlcu, în anul 1963, rezultatele nefiind publicate (Coman 1980: 130; Văleanu 2003: 107). Au fost descoperite o locuinţă de suprafaţă (L. 1) şi o groapă[1], din care au fost recoltate o serie de materiale arheologice specifice aspectului Stoicani-Aldeni. Acest lot restrâns de materiale arheologice va fi discutat în cele ce urmează[2].

Ceramica

Sunt prezente o serie de forme specifice eneoliticului în general şi aspectului cultural Stoicani-Aldeni, în special. Vasele sunt arse bine în general folosindu-se ambele tehnici, atât cea oxidantă cât şi cea reducătoare. Pasta este de calitate bună în cea mai mare parte a cazurilor, iar ca degresant a fost folosit nisipul fin, numai în rare cazuri observându-se pleavă sau cioburi pisate. În funcţie de tipul arderii au rezultat vase de diverse culori, de la cărămiziu deschis până la cenuşiu închis. Unele dintre acestea sunt netezite pe suprafaţă sau/şi în interior, altele lustruite până se obţinea un luciu aproape metalic. Suprafeţele altor vase au fost tratate mai neglijent, fiind aspre la pipăit, iar arderea lor a fost mai neglijentă. Deşi gradul de fragmentare a recipientelor ceramice este destul de ridicat, se pot desluşi câteva forme specifice aspectului Stoicani-Aldeni. Astfel, întâlnim **vase cu corpul bombat** (Planşele II.2; III.8; IV.2; VII.6), **pahare** şi **cupe** (Planşele II.8; III.6; IV.5, 8; VI.1; IX.7), **vase-borcan** (Planşele II.1, 6; III.2, 3, 7; IV.1, 3, 6; VI.2; IX.1, 2, 5, 6), diverse forme de **ceşti** (Planşele II.3, 4; III.5; IV.7; VI.3, 4), **căni** (Planşele VII.2, 4; VIII.3-6; IX.3, 4), **boluri** (Planşele VI. 7, 8; VIII.1, 2), **castroane** (Planşele II.5; VII.1), **'amfore'** (Planşele III.1; VII.8), **vase bitronconice** (Planşele III.4; VIII.7, 8). Ca forme mai deosebite ilustrăm două văscioare fragmentare, unul cu pereţii foarte groşi, ce ar fi putut servi drept **creuzet**, în diverse activităţi legate de metalurgie (Planşa V.1), iar celălalt probabil un recipient (Planşa VII.3) în care se pregătea ocrul pentru decorarea ceramicii (Dragomir 1970: 31). De asemenea, merită menţionat un interesant **vas-sită**, aflat în stare fragmentară[3] (Planşele V.8; X.3), precum şi un fragment circular, dintr-un perete de vas, reutilizat probabil ca fusaiolă (Planşa V.3).

În ceea ce priveşte decorul vaselor din această aşezare, au fost folosite diverse tehnici, precum incizia, barbotina, canelurile, pictura cu alb şi roşu, împunsăturile, impresiunile circulare, pictura cu grafit sau crestăturile. Pe baza analogiilor de forme şi decor ale ceramicii, aşezarea de la Bârlăleşti-'Stanţia' a fost încadrată în faza a III-a a aspectului Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983: 22-23). Aşezări similare, ce pot fi încadrate în această etapă, au fost descoperite la Băneasa, Dodeşti, Mănăstioara-Fitioneşti, Suceveni (nivelul III), Vulcăneşti (Dragomir 1983: 22, fig. 29-47). Un indiciu în plus pentru o datare mai târzie a acestei aşezări îl constituie fragmentul de vas cu toartă unghiulară (Planşa IX.5), cu bune analogii în faza B a culturii Gumelniţa[4] (Diaconescu 1980: 106, fig. 2.5).

Plastica

Au fost descoperite trei figurine aflate în stare fragmentară. Una dintre acestea se afla în locuinţa interceptată în campania din 1963 (Planşa V.2), iar celelalte două (Planşa IX.8, 9) au fost recuperate de autorii sondajelor din 1950. Toate trei au fost incizate, două dintre figurine cu motive spiralice, iar cea de-a treia cu triunghiuri. Aceasta din urmă (Planşa IX.8) prezintă un fel de protuberanţă perforată la nivelul piciorului, probabil un dispozitiv prin care piesa era agăţată. Piesele îşi găsesc analogii în plastica de tip Stoicani-Aldeni descoperită în diverse staţiuni de-a lungul vremii (Dragomir 1983: 172-9, fig. 48-55). În acest context merită menţionată descoperirea unor plăcuţe de lut ars[5] în această aşezare, interpretate ca 'pendantive magico-religioase' (Dragomir 1983: 181, fig. 57.1).

Uneltele

În această categorie am încadrat fragmentul ceramic circular refolosit probabil ca fusaiolă (Planşa V.3), precum şi trei topoare din rocă dură (Planşa V.4-6), descoperite în locuinţă. Primul dintre ele a fost şlefuit dintr-o rocă mai abrazivă, duritatea acesteia conducând probabil la abandonarea perforării piesei[6]. Materia primă a celorlalte două (Planşa V.5, 6) a constituit-o probabil marna dură, ele fiind frumos şlefuite şi prezentând spărturi în zona tăişului, căpătate cu siguranţă în urma folosirii[7] (vezi şi Coman 1980: 130, 294-295, fig. 84.1-3, 21, 22 şi 85.12).

* * *

Ceramica eneolitică, cea aparţinând aspectului Stoicani-Aldeni nefăcând excepţie, a fost considerată în majoritatea cazurilor drept fosilă-directoare, constituind partea cea mai consistentă a analizei în diverse monografii sau studii de specialitate[8]. O spune explicit unul dintre cercetătorii care s-au ocupat în mod special de acest aspect cultural (Dragomir 1970: 28):

"Din întregul material arheologic descoperit în aşezările de până acum, ceramica ocupă, fără îndoială, un loc de primă importanţă documentar-ştiinţifică şi muzeistică, fiind de cele mai multe ori «fosila conducătoare» care ajută la determinarea culturală şi cronologică a oricărei culturi preistorice şi chiar pentru alte culturi din epoci mult mai târziu (sic!)".

Mergând pe această linie în cercetarea eneoliticului de pe teritoriul actual al României au fost neglijate alte aspecte foarte importante, după părerea noastră, cum ar fi legătura dintre *formă* şi *funcţie* în cazul ceramicii eneolitice (şi nu numai) sau aspectele legate de *simbolistica decorului* sau a recipientelor ceramice în general[9].

Un studiu foarte interesant pe relaţia formă-funcţie în cazul ceramicii le aparţine unor cercetători americani şi provine din mediul ideatic mereu fertil al antropologiei (Henrickson şi McDonald 1983: 630-43). Astfel, pornind de la presupunerea că *"...the function and morphology of ceramic vessels are related by definite physical properties and that vessels within a functional class are designed and made according to a specifiable set of morphological boundary conditions..."* (Henrickson şi McDonald 1983: 630) sunt analizate o serie de informaţii provenind din cercetările etnografice, acestea fiind apoi aplicate unor aşezări preistorice din Iran - Tepe Sarab şi Seh Gabi Mound C. Datele etnografice au stabilit şase categorii principale de recipiente ceramice (Henrickson şi McDonald 1983: 631-34):

a) <u>vase de gătit</u> - în general cu pereţii groşi, nepictate, cu baza lată pentru transferul eficient de căldură şi cu gura mai mică pentru a împiedica evaporarea rapidă a apei în timpul fierberii alimentelor; în general lăţimea unui astfel de vas este de trei ori mai mare în raport cu înălţimea (Linton 1944: 369-380).

b) <u>tăvi de gătit</u> - cu suprafaţa bazei largă, puţine prezentând apucători sau torţi, foarte scunde şi cu diametrul maxim mai mic sau egal cu diametrul bazei; în general sunt nedecorate.

c) <u>vase de servit şi de mâncat</u> - informaţiile pentru acest tip sunt destul de puţine; în această categorie predomină bolul deschis cu fundul plat, adesea decorat, cu o durată de viaţă scurtă.

Diametrul maxim al acestui tip de vas tinde să fie de două sau de trei ori mai mare decât înălţimea şi este de obicei echivalent cu diametrul gurii vasului.

d) vase pentru păstrat alimente solide - au fost stabilite două subtipuri şi anume vase pentru păstrat alimente solide pe termen lung şi pe termen scurt, create în general cu gura largă pentru a putea scoate uşor alimentele din interior; fiind descoperite puţine capace pentru ele s-a presupus că această funcţie era preluată de unele castroane, lucrate special în acest scop. Primele sunt în general înalte şi svelte, în timp ce vasele din a doua categorie sunt mai degrabă îndesate, pentru o mai mare siguranţă atunci când sunt pline.

e) vasele pentru păstrat lichide - acest tip arată o considerabilă variaţie morfologică, fiind iarăşi de două categorii, pentru păstrarea lichidelor pe termen lung (recipiente mai mari, înalte şi subţiri pentru a se putea turna din ele), respectiv pe terme scurt (vase mai mici). Informaţiile despre tratarea suprafeţei sunt foarte rare, dar lustruirea acestora apare mai frecventă în raport cu toate celelalte tipuri funcţionale.

f) vase pentru transportul apei - şi pentru acest tip există foarte puţine informaţii etnografice; sunt globulare (cu sau fară gât), cu gura mică, cu sau fără torţi. Mărimea şi forma acestui tip funcţional diferă foarte mult, depinzând de caţiva factori-cheie, cum ar fi topografia şi distanţa de la care apa este adusă, mijloacele de transport (Nicklin 1971: 25-6) şi numărul de persoane pentru cărora recipientul le este destinat (o persoană, o familie) [10].

În partea a doua a studiului s-au făcut corelaţii interesante între aceste categorii funcţionale stabilite prin cercetări etnografice şi tipurile existente în complexele descoperite în cele două aşezări din Iran. O bună parte din funcţiile vaselor stabilite în funcţie de contextul descoperirilor în aşezările iraniene şi-au gasit corespondenţa în funcţiile recipientelor din cercetările etnografice (Henrickson şi McDonald 1983: 640).

Deşi repertoriul nostru de vase este foarte restrâns, acestea provenind dintr-un sondaj, putem doar specula asupra funcţiilor unora dintre vasele ilustrate de noi în cadrul acestui articol. Astfel, **vasele-borcan** ar fi putut fi potrivite pentru păstrarea alimentelor solide (grânele, de exemplu), **'amforele'** pentru păstrarea lichidelor, **cupele**, **ceştile** şi **paharele** pentru servit lichidele (toate aceste categorii includ recipiente puternic lustruite sau cu slip interior şi exterior şi în general sunt decorate), **vasele globulare** pentru transportul apei, **vasele bitronconice** pentru gătit, iar **bolurile** pentru servit şi consum. Categoria **tăvilor** nu este prezentă în lotul nostru restrâns de vase, dar apare în alte staţiuni de tip Stoicani-Aldeni (Dragomir 1970: 29, fig. 4.1-3). **Vasul-sită** era folosit probabil pentru scurgerea lentă a lichidelor în diverse activităţi legate de pregătirea hranei; acest recipient are o foarte bună analogie în cel descoperit la Suceveni (Dragomir 1970: 29, fig. 4.4).

O metodă foarte interesantă pentru a stabili eventuala funcţie a unui vas este măsurarea conţinutului de fosfat fixat prin ardere în pereţii vaselor, metodă descoperită şi folosită în arheologia occidentală încă din anii '70 (Duma 1972: 127-30). Metoda este foarte importantă în sensul că măsurătorile se pot face independent de contextul arheologic şi poate fi un indicator de primă marime în stabilirea posibilelor funcţii ale vaselor preistorice şi nu numai. Până la realizarea unor astfel de analize pentru vasele eneolitice din aria noastră de interes, studiile sunt văduvite de indicii foarte importante privind funcţiile recipientelor ceramice în cadrul comunităţilor preistorice.

O altă problemă importantă, după părerea noastră, ar fi separarea ceramicii în mai multe categorii, în funcţie de calitatea pastei şi/sau absenţa decorului. Astfel avem o ceramică 'de uz comun', alta 'bună' şi o a treia 'fină', fiecare cu un repertoriu propriu de forme şi decor (Dragomir 1983: 53). Cercetările etnografice au demonstrat că o astfel de separare este falsă (Anghelinu 2003: 313), de multe ori vasele considerate 'de uz comun' având un rol important în diverse ceremonii în cadrul comunităţilor umane (Kaplan 1977: 33-41).

Dacă mutăm discuţia pe palierul simbolicului există două mari teme de discuţie în acest context, analogia vas-corp uman şi funcţia decorului, cele două îmbinându-se de fapt în majoritatea analizelor de acest tip. Un studiu recent pune în evidenţă tocmai aceste aspecte, fiind analizate o serie de vase 'excizate' din contexte Vădastra, acestea fiind considerate persoane care mediază între lumea viilor şi cea a morţilor (Dragoman 2009: 102). Un vas foarte interesant a fost descoperit la Dodeşti-'Călugăreasca' (Dragomir 1970: 36, fig. 1-1c; 1977: 505, fig. 19; 1983: 84, fig. 45.7), şi anume un *pithos* antropomorfizat, cu toartele în formă de braţe digitate, cu o 'evidentă amprentă magico-religioasă' (Dragomir 1970: 36). Din păcate contextul descoperirii acestui vas nu este cunoscut, în schimb avem un fragment din alt vas, aproape identic, descoperit în locuinţa 1 din aceeaşi aşezare (Niţu 1971: 80, fig. 6.4; 1973-1974: 9, fig. 2), ceea ce ne sugerează eventuale contexte legate de sfera domestică pentru acest tip de vas.

Analogia vas - corp uman este evidentă fie şi numai dacă ne gandim la noţiunile cu care şi astăzi operăm în descrierile recipientelor ceramice (buză, gât, corp, fund, picior) şi nu numai (de exemplu, topoare cu *braţe* în cruce), toate acestea fiind caracteristici ale corpului uman (David et alii 1988: 371). Lărgind un pic discuţia, binomul *homo-humus* este prezent într-o serie întreagă de culturi arhaice: omul este viu pentru că îşi are originea în pământ şi se va întoarce în Terra Mater (Eliade 1992: 240-241). Imaginarul care identifică oamenii cu lutul şi cu olăria este prezent în Biblie, în spusele profetului Ieremia (18:6):

"Nu pot Eu să fac cu voi ca olarul acesta, casă a lui Israel? Zice Domnul. Iată, cum este lutul în mâna olarului, aşa sunteţi voi în mâna Mea, casă a lui Israel!".

Olarii mexicani extind această analogie, susţinând că ulcioarele sunt ca bărbaţii, închise şi verticale, în timp ce vasele de gătit sunt ca femeile, deschise şi supuse. De asemenea, este o practică obişnuită ca femeile însărcinate să manânce lut, în sensul unei comuniuni: noua viaţă este 'hrănită' prin lut (Kaplan 1977: 35).

O întrebare care se pune la o primă privire aruncată asupra unora dintre vasele eneolitice, în speţă şi asupra celor Stoicani-Aldeni, este ce reprezintă decorul. Avem de a face cu o formă de *artă* sau este *un act social* ? Cercetările etnografice par să indice mai degrabă a doua variantă. De exemplu, observaţiile făcute asupra comunităţilor Lozi din Zambia, arată clar că vasele nu 'reflectă', pur şi simplu, sentimentele mutuale sau diviziunile sociale, ci contribuie activ la crearea mediului social[11] (Hodder 1982: 129-32). Pe aceeaşi linie merg şi alte studii etnografice, cum ar fi, de exemplu, cel dedicat populaţiilor Azande din Sudan. Aici decorul ceramicii este vazut ca jucând un rol activ în constituirea, reproducerea şi transformarea societăţii (Braithwaite 1982: 88).

Un foarte interesant studiu realizat în nordul Camerunului, printre populaţiile Mafa şi Bulahay, încearcă să explice posibilele funcţii ale decorului ceramicii în cadrul acestor societăţi. Vasele împart cu oamenii carcateristica esenţială de a fi transformate ireversibil, primele prin foc, iar ceilalţi prin procesul culturalizării, din entităţi naturale ambele devenind entităţi culturale (David et alii 1988: 366). Una din concluziile trase de antropologii care au realizat acest studiu este relevantă (David et al. 1988: 378):

"...Pottery decoration may here be described as a restricted code, characterized by a small number of motifs arranged in a limited and rigidly organized set of designs and affirming the social order..."

După sociologul francez Pierre Bourdieu, aspectele comune ale vieţii de zi cu zi poartă o amprentă socială, comportamentul uman în spaţiul domestic fiind de asemenea socializat. Ceramica este o parte integrală a organizării sociale a oamenilor din trecut şi astfel contribuie la construcţia naraţiunilor sociale, olarii făcând şi ei parte din societate. Ceramica are o semnificaţie socială atât pentru cei care o produc, cât şi pentru cei care o consumă, această semnificaţie fiind transmisă prin intermediul decorului (Pikirayi 2007: 290). O seamă de factori culturali şi economici implicaţi în producerea şi distribuţia ceramicii au fost puşi în evidenţă de cercetările etnografice, de la crearea şi menţinerea de alianţe între diverse comunităţi până la stingerea conflictelor sau în unele cazuri (Amazonia), chiar răpirea femeilor ce se ocupau cu acest meşteşug, fapt care a determinat răspândirea olăriei în această regiune (Nicklin 1979: 436-58).

Cercetările întreprinse de Crossland şi Posnansky în Begho, Ghana, au relevat o seamă de informaţii interesante referitoare la producerea şi distribuţia ceramicii. Astfel, au fost identificate principalele centre de producţie din zonă (în număr de patru), tipurile de distribuţie a ceramicii, precum şi etniile prezente. O concluzie interesantă a studiului a fost aceea că, în funcţie de cererea pieţei, un centru de producţie a ceramicii poate realiza o varietate de vase pentru comunităţi lingvistice diferite, ceea ce poate duce la standardizarea unui stil pentru o arie largă de consum, cuprinzând mai multe comunităţi diferite (Crossland şi Posnansky 1978: 88). O altă constatare a fost aceea că unele vase sunt făcute special pentru bărbaţi sau femei, iar autorii cred că dacă acestea ar fi fost găsite într-o locuinţă prin săpături arheologice, s-ar fi tras concluzia că aparţin unui alt grup cultural (Crossland şi Posnansky 1978: 89).

Cercetările întreprinse în Grecia, în peştera Franchthi, au dus la presupunerea că primele vase aparţinând neoliticului timpuriu din acest sit nu erau făcute pentru procesarea hranei, ci în cu totul alte scopuri: ele ar fi conţinut poţiuni medicinale sau psihoactive (Vitelli 1989: 17-29). Mergând mai departe, Bailey sugerează că, din moment ce vasele neolitice timpurii din regiune ar fi conţinut calităţi speciale, poate magice, atunci utilizarea lor în ceremoniile de menţinere a alianţelor ar fi fost cu atât mai puternică la nivel simbolic (Bailey 2000: 80-2).

În locul unor concluzii ni se par relevante observaţiile lui Pikirayi, făcute în încheierea studiului său menţionat mai sus:

"...It should be remembered that our theoretical frames, wheter guided by ethnography or other approaches, remain contextualized in the present. Current typological methodologies only allow us to understand the pots and not the individuals who manufactered and used them. Agency - the methodology of interpreting the «absent presence» in order to understand the forces driving the historical and cultural processes of past and present communities - should be the subject for future research, particularly in the field of ceramics..."

Note

[1.] Planurile şi desenele de complexe aparţinând acestei campanii arheologice s-au pierdut.

[2.] Ţin să îi mulţumesc şi cu această ocazie D-nei Silvia Marinescu-Bîlcu pentru amabilitatea de a îmi oferi acest material spre publicare.

[3.] Desenele de la planşa X au fost realizate în creion de către Cristina Georgescu, restaurator la Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' din Bucureşti; ţin să îi mulţumesc şi pe această cale.

[4.] Conform unei alte opinii aspectul Stoicani-Aldeni ar evolua aproximativ între 4800-4600 a. Chr. (Petrescu-Dîmboviţa 2001: 153-54).

[5.] Pentru o discuţie asupra posibilelor semnificaţii ale acestui tip de piesă vezi Pandrea 2001: 105-113.

[6.] O scurtă dar interesantă discuţie în privinţa tehnicii perforării topoarelor din rocă la Petrescu 2000: 73-7, în special fig. 1-3.

[7.] Pentru rolul important al acestui tip de piesă în societăţile neo-eneolitice a se vedea, printre alţii, Petrequin, Jeunesse 1995.

[8.] În monografia dedicată aspectului Stoicani-Aldeni capitolul referitor la ceramică este cel mai consistent şi are 41 de pagini (circa 40 % din text). Cazul nu este nici pe departe singular.

[9.] Cu excepţia notabilă a unei contribuţii recente (Dragoman 2009: 95-112).

[10.] În linii mari, aceste categorii au fost definite şi pentru ceramica de tip Hamangia III (Voinea, Neagu 2006: 14-15).

[11.] A se vedea în acelaşi sens McClure 2007: 485-508.

Bibliografie

Anghelinu, M. (2003) *Evoluţia gândirii teoretice în arheologia din România. Concepte şi modele aplicate în preistorie*, Târgovişte: Ed. Cetatea de Scaun.

Bailey, D.W. (2000) *Balkan Prehistory. Exclusion, Incorporation and Identity*, London and New York: Routledge.

Braithwaite, M. (1982) 'Decoration as ritual symbol: a theoretical proposal and an ethnographic study in southern Sudan', în I. Hodder (ed.), *Symbolic and structural archaeology* Cambridge: Cambridge University Press.

Cihodaru, C., Vulpe, R., Petre, R. şi Kiss, Şt. (1951) 'Cercetările arheologice dela Şuletea şi Bârlăleşti (rn. Murgeni)', *Studii şi Cercetări de Istorie Veche* 2(1): 217-28.

Coman, Gh. (1980) *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al judeţului Vaslui*, Bucureşti: Ed. Litera.

Crossland, L.B. şi Posnansky, M. (1978) 'Pottery, people and trade at Begho, Ghana', în I. Hodder (ed.), *The Spatial Organization of Culture*, London: Duckworth.

David, N., Sterner, J. şi Gavua K. (1988) 'Why pots are decorated', *Current Anthropology* 29(3): 365-89.

Diaconescu, P. (1980) 'Cercetări arheologice în bazinul mijlociu al Argeşului. Aşezarea eneolitică de la Morteni, jud. Dâmboviţa', *Valachica* 10-11: 97-113.
Dragoman, Al. (2009) 'Note on Vădastra excised pots', *Studii de Preistorie* 6: 95-112.
Dragomir, I.T. (1970) 'Aspectul cultural Stoicani-Aldeni, consideraţii asupra ceramicii', *Danubius* IV: 25-90.
—— (1983) *Eneoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, Bucureşti: Ed. Academiei.
—— (1985) 'Repertoriul descoperirilor arheologice de aspect cultural Stoicani-Aldeni', *Danubius* XI-XII: 7-48.
Duma, G. (1972) 'Phosphate Content of Ancient Pots as Indication of Use', *Current Anthropology* 13 (1): 127-30.
Eliade, M. (1992) *Tratat de istorie a religiilor*, Bucureşti: Ed. Humanitas.
—— (2008) *Făurari şi alchimişti*, Bucureşti: Ed. Humanitas.
Henrickson, F.E. şi McDonald, M.A.M. (1983) 'Ceramic Form and Function: An Ethnographic Search and an Archaeological Application', *American Anthropologist* 85(3): 630-43.
Hodder, I. (1982) *The present Past. An Introduction to Anthropology for Archaeologists*, London: Batsford.
Kaplan, F.S. (1977) 'Symbolism in Mexican utilitarian pottery', *Centerpoint* 2(2): 33-41.
Linton, R. (1944) 'North American Cooking Pots', *American Antiquity* 9: 369-80.
McClure, S. (2007) 'Gender, Technology, and Evolution: Cultural Inheritance Theory and Prehistoric Potters in Valencia, Spain', *American Antiquity* 72(3): 485-508.
Nicklin, K.W. (1971) 'Stability and Innovation in Pottery Manufacture', *World Archaeology* 3(1): 13-48.
—— (1979) 'The location of pottery manufacture', *Man*, N. S. 14(3): 436-58.
Niţu, A. (1971) 'Vase antropomorfe ale ceramicii Stoicani-Aldeni din sudul Moldovei', *Cercetări Istorice* II: 77-102.
Niţu, A. (1973-1974) 'Vas antropomorf de tip Stoicani-Aldeni de la Suceveni (Galaţi)', *Carpica* VI: 7-15.
Pandrea, S. (2001) 'Observaţii referitoare la plăcuţele rombice din lut descoperite în aşezări Gumelniţa din nord-estul Munteniei şi sudul Moldovei', *Studii de Preistorie* 1: 105-113.
Petrequin, P., Jeunesse, C. (1995) *La hache de pierre. Carrières vosgiennes et échanges de lames polies pendant le Néolithique (5400-2100 av. J.-C.)*, Paris: Errance.
Petrescu, S. (2000) 'Din nou despre tehnica de perforare a topoarelor din piatră', *Banatica* 15(I): 73-7.
Petrescu-Dîmboviţa, M. (2001) 'Eneoliticul dezvoltat', în M. Petrescu-Dîmboviţa, Al. Vulpe (coord.), *Istoria Românilor, vol. I, Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti: Ed. Enciclopedică.
Pikirayi, I. (2007) 'Ceramics and group identities: Towards a social archaeology in southern African Iron Age ceramic studies', *Journal of Social Archaeology* 7(3): 286-301.
Văleanu, M.C. (2003) *Aşezări neo-eneolitice din Moldova*, Iaşi: Ed. Helios.
Vitelli, K.D. (1989) 'Were pots first made from foods? Some doubts from Franchthi?', *World Archaeology* 21: 17-29.
Voinea, V. şi Neagu, G. (2006) 'Ceramica Hamangia III', *Pontica* XXXIX: 9-34.

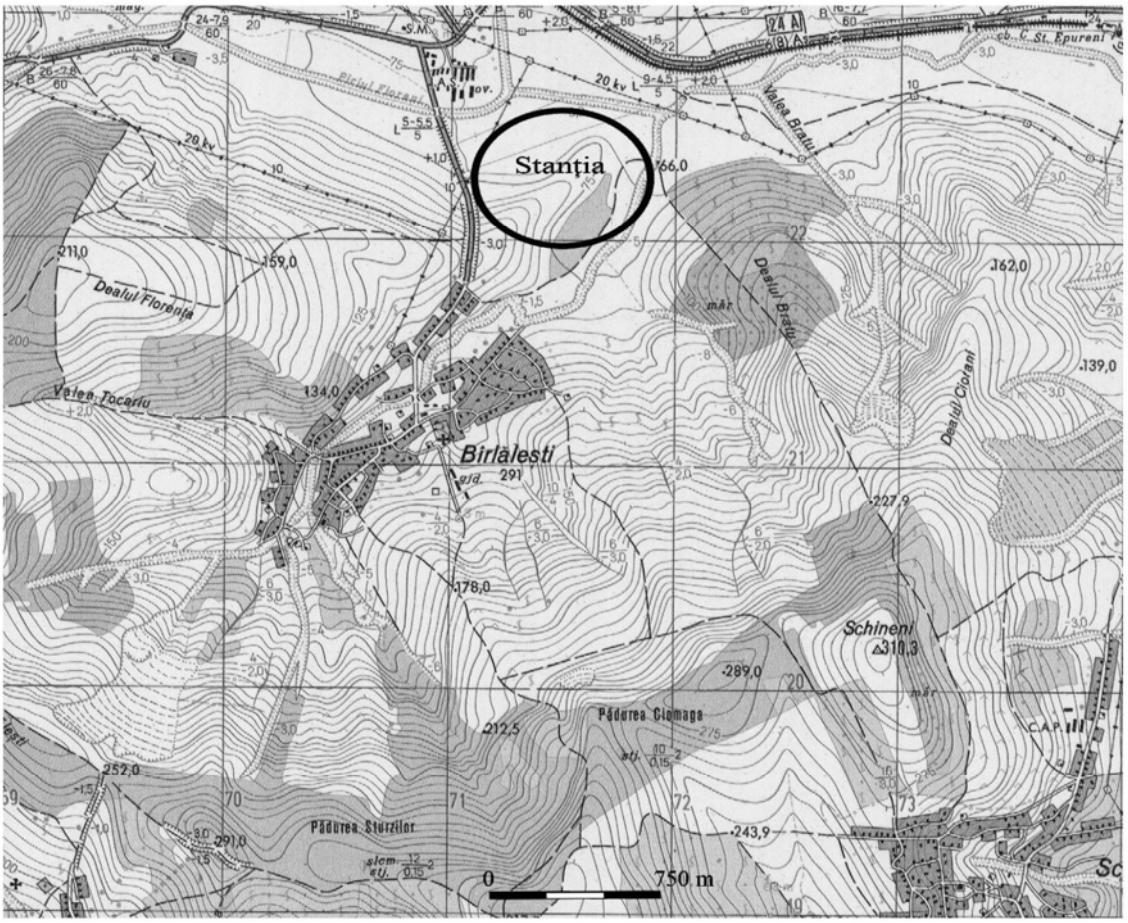

1

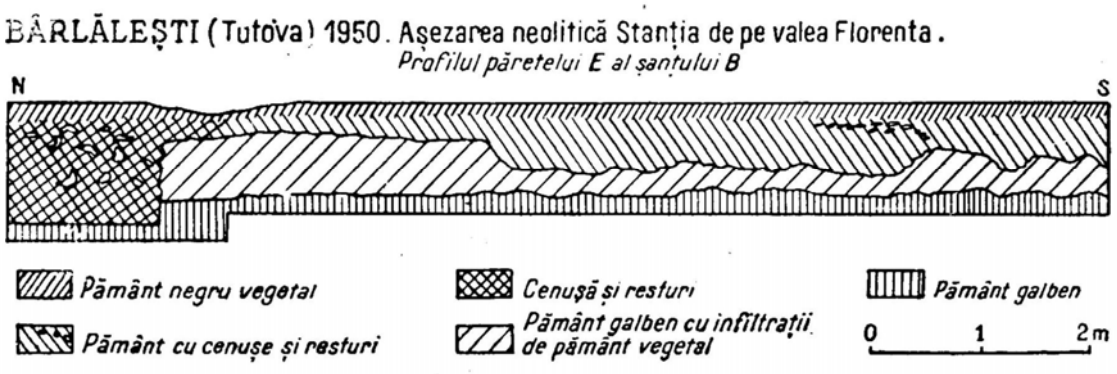

2

Planşa I. 1. Poziţia topografică a aşezării de la Bârlăleşti - 'Stanţia'; 2. Profilul estic al celui de-al doilea sondaj din 1950 (după Cihodaru et al. 1951: 226, fig. 7).

1. Topographic position of the Bârlăleşti - 'Stanţia' settlement; 2. Eastern profile of the second sondage in 1950 (after Cihodaru et al. 1951: 226, fig. 7).

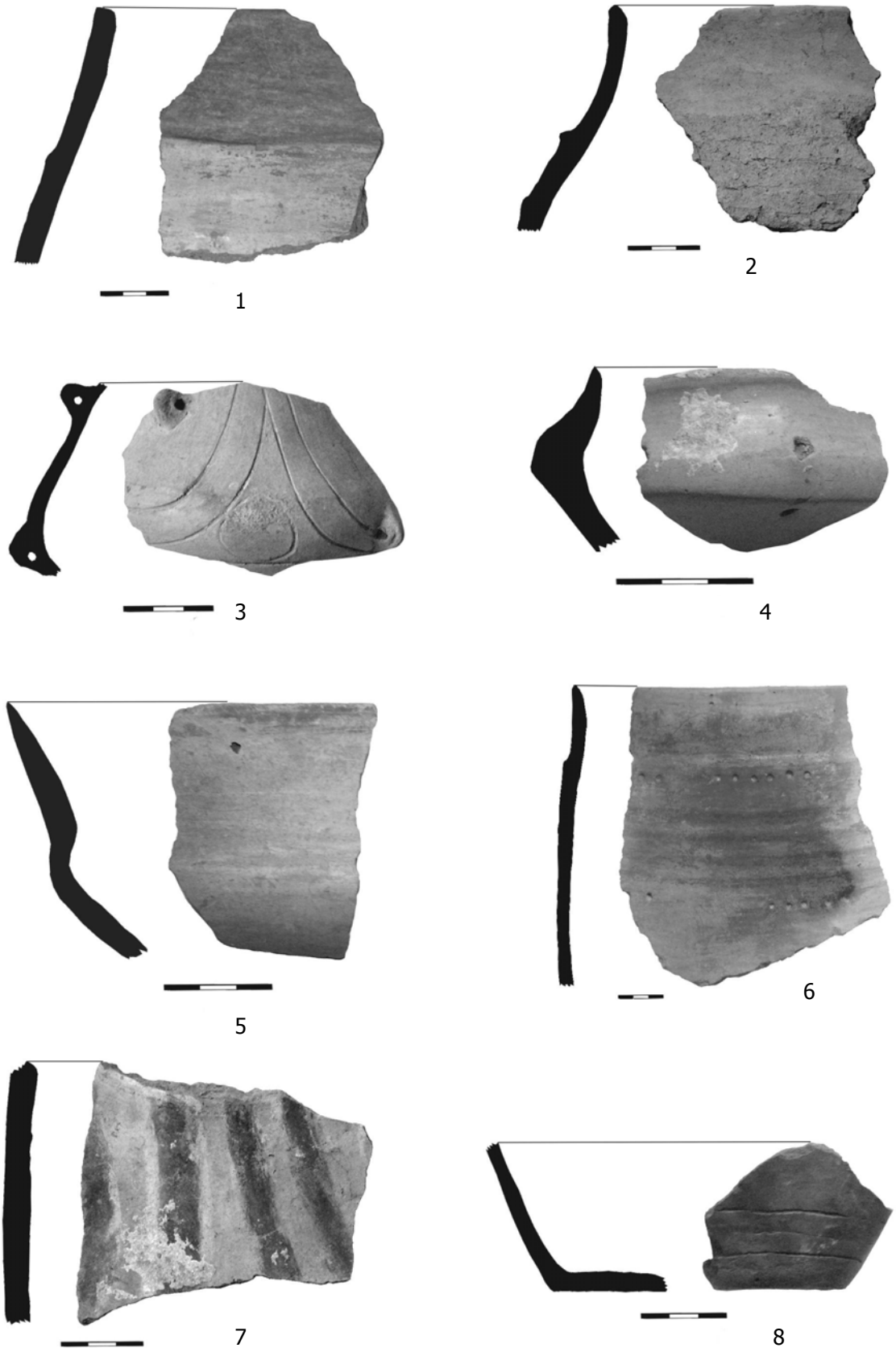

Planşa II. Bârlăleşti - 'Stanţia'. Ceramică din locuinţa 1.

Bârlăleşti - 'Stanţia'. Pottery found in dwelling no. 1.

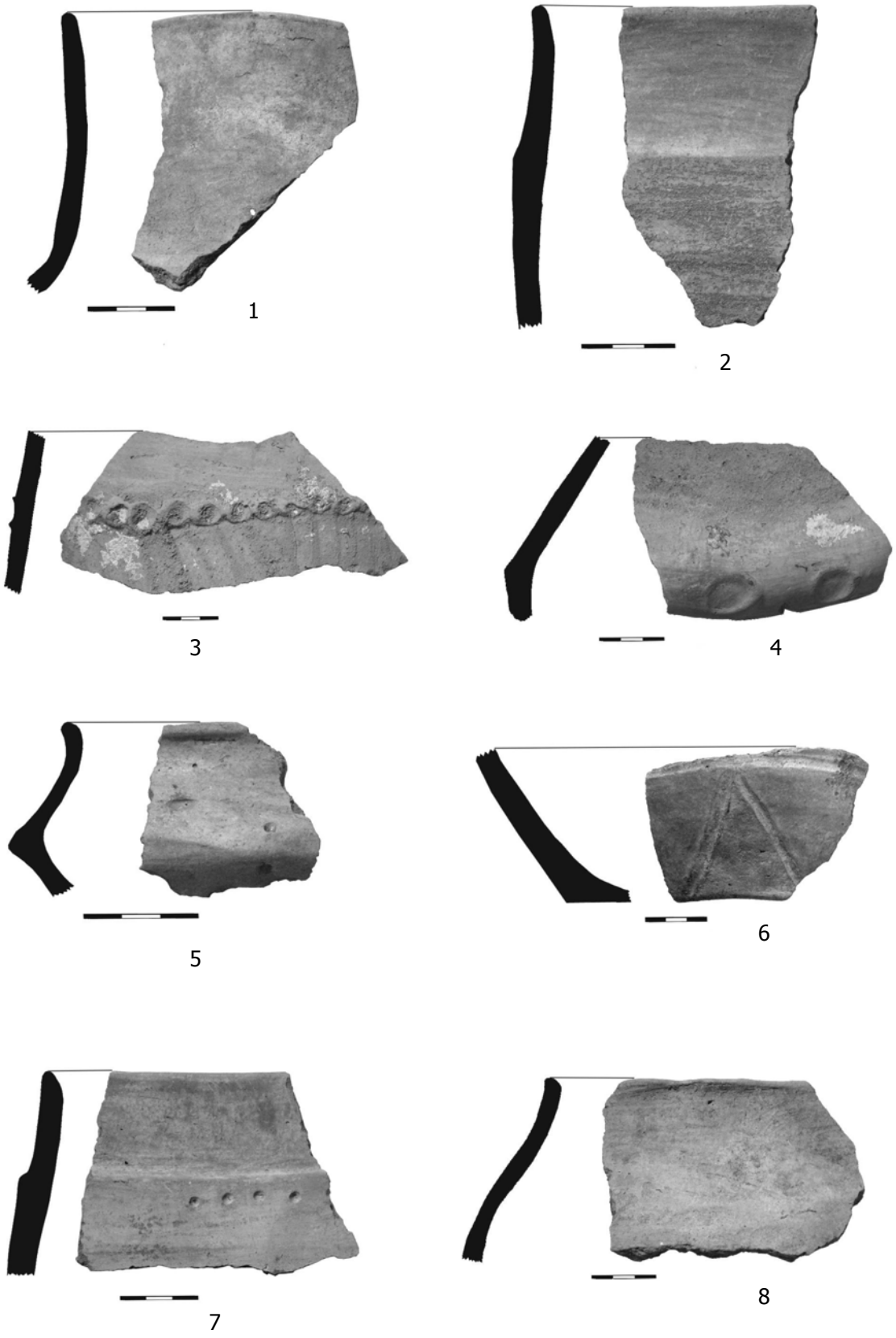

Planşa III. Bârlăleşti - 'Stanţia'. Ceramică din locuinţa 1.

Bârlăleşti - 'Stanţia'. Pottery found in dwelling no. 1.

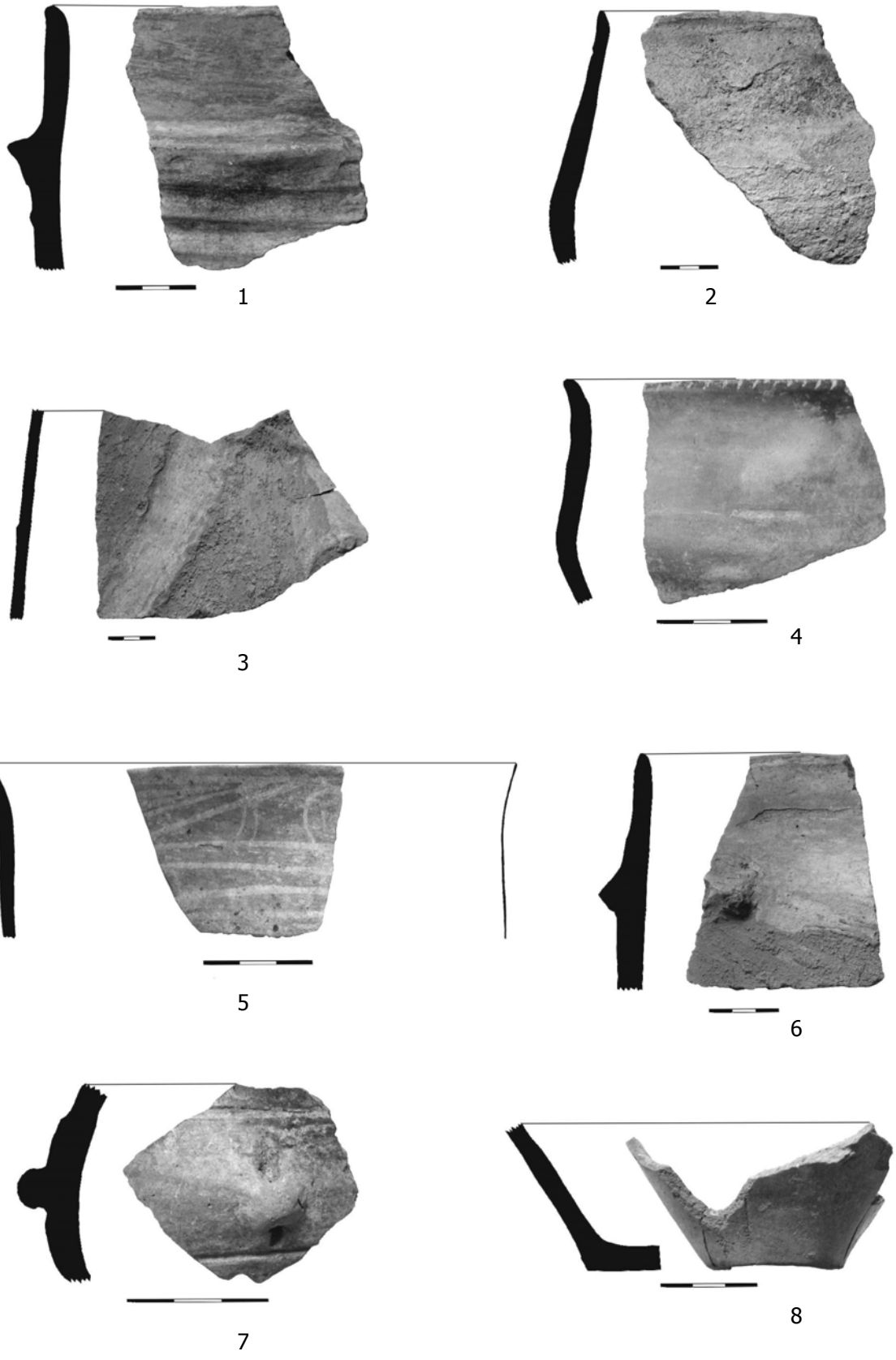

Planşa IV. Bârlăleşti - 'Stanţia'. Ceramică din locuinţa 1.

Bârlăleşti - 'Stanţia'. Pottery found in dwelling no. 1.

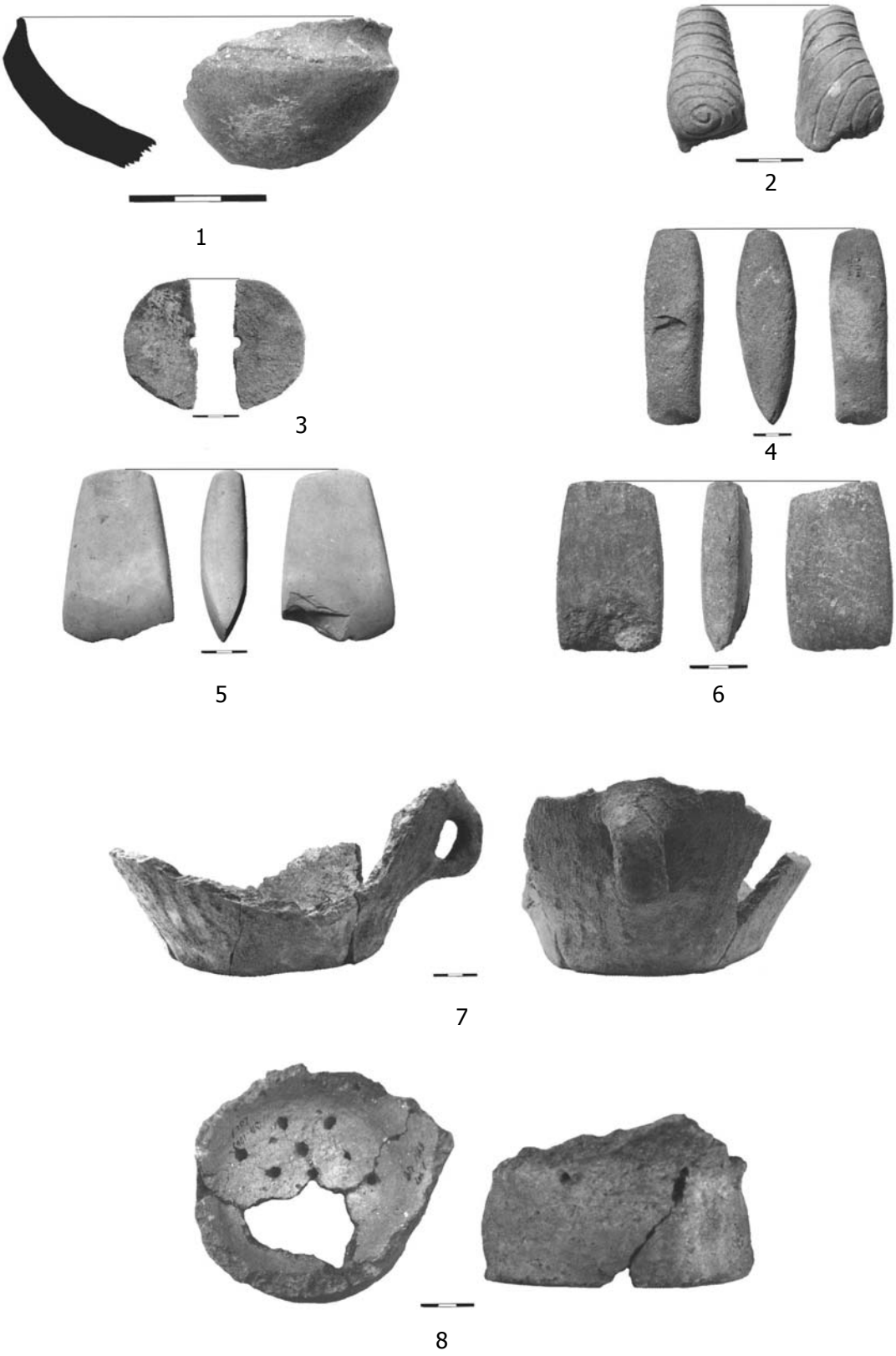

Planşa V. Bârlăleşti - 'Stanţia'. Diferite obiecte din locuinţa 1 (1-6); vas din groapă (7); vas-sită din locuinţa 1 (8).

Bârlăleşti - 'Stanţia'. Various objects found in dwelling no. 1 (1-6); bowl found in pit (7) sieve-vessel found in dwelling no. 1 (8).

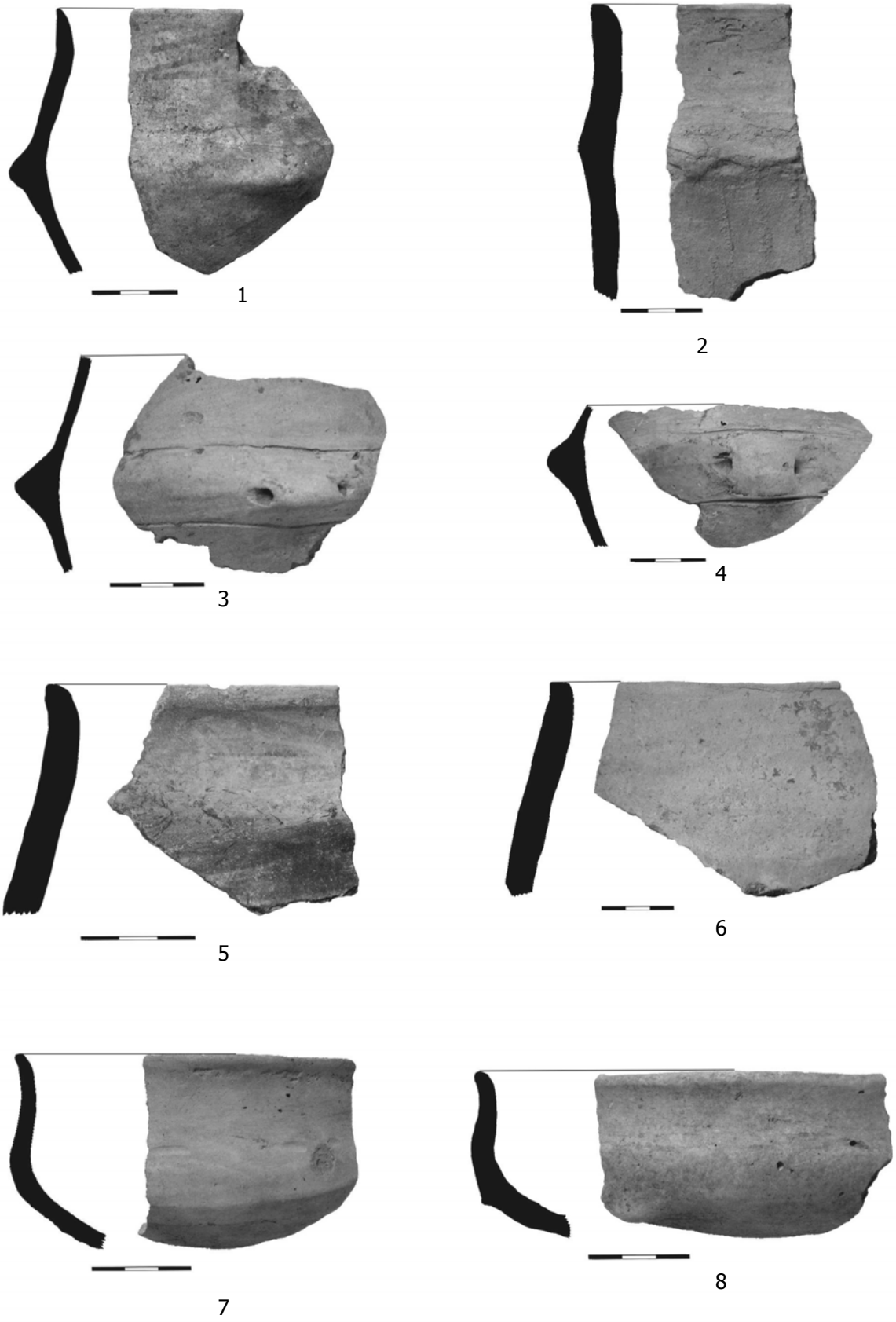

Planşa VI. Bârlăleşti - 'Stanţia'. Ceramică din strat.

Bârlăleşti - 'Stanţia'. Pottery found in the level.

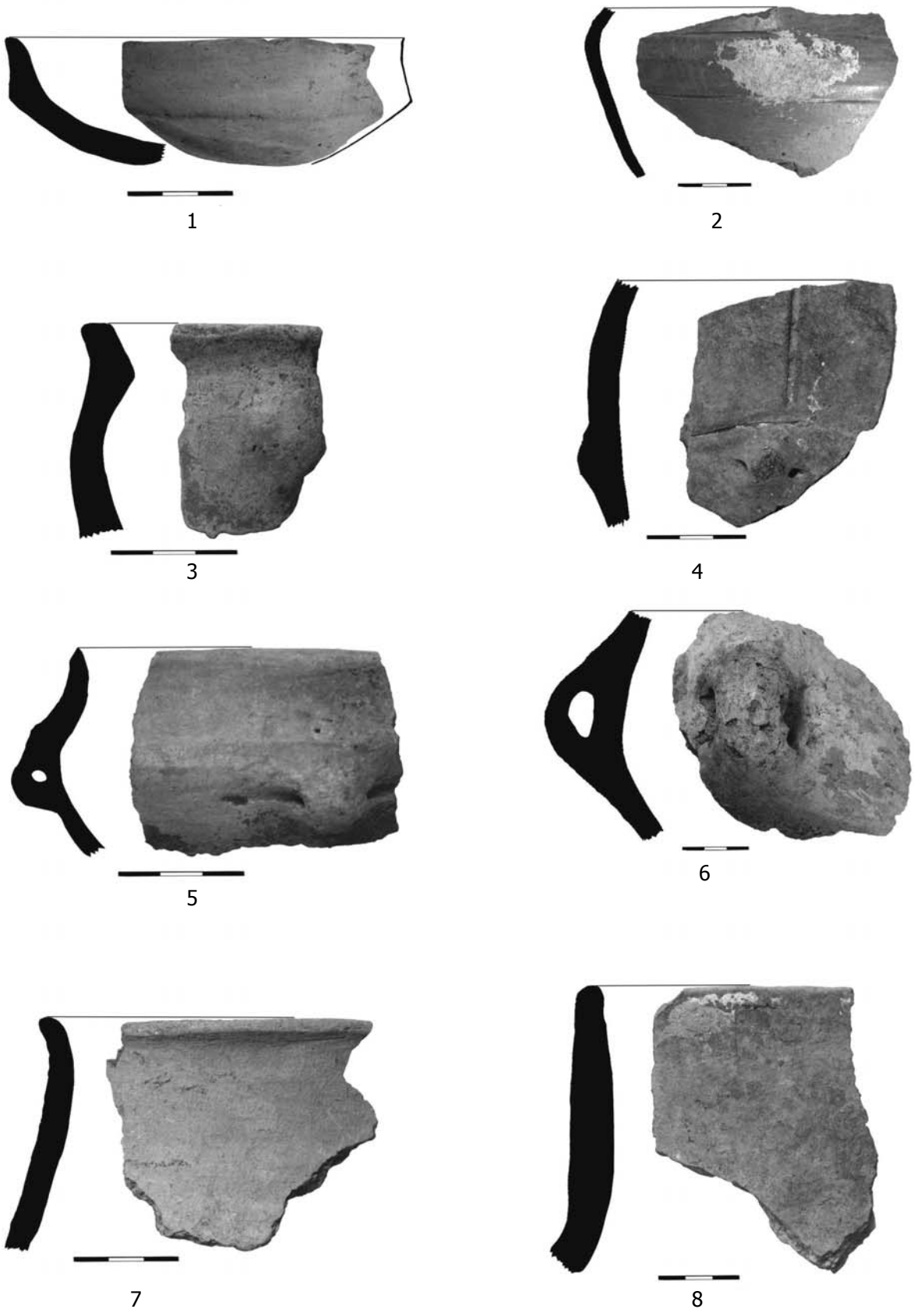

Planşa VII. Bârlăleşti - 'Stanţia'. Ceramică din strat.

Bârlăleşti - 'Stanţia'. Pottery found in the level.

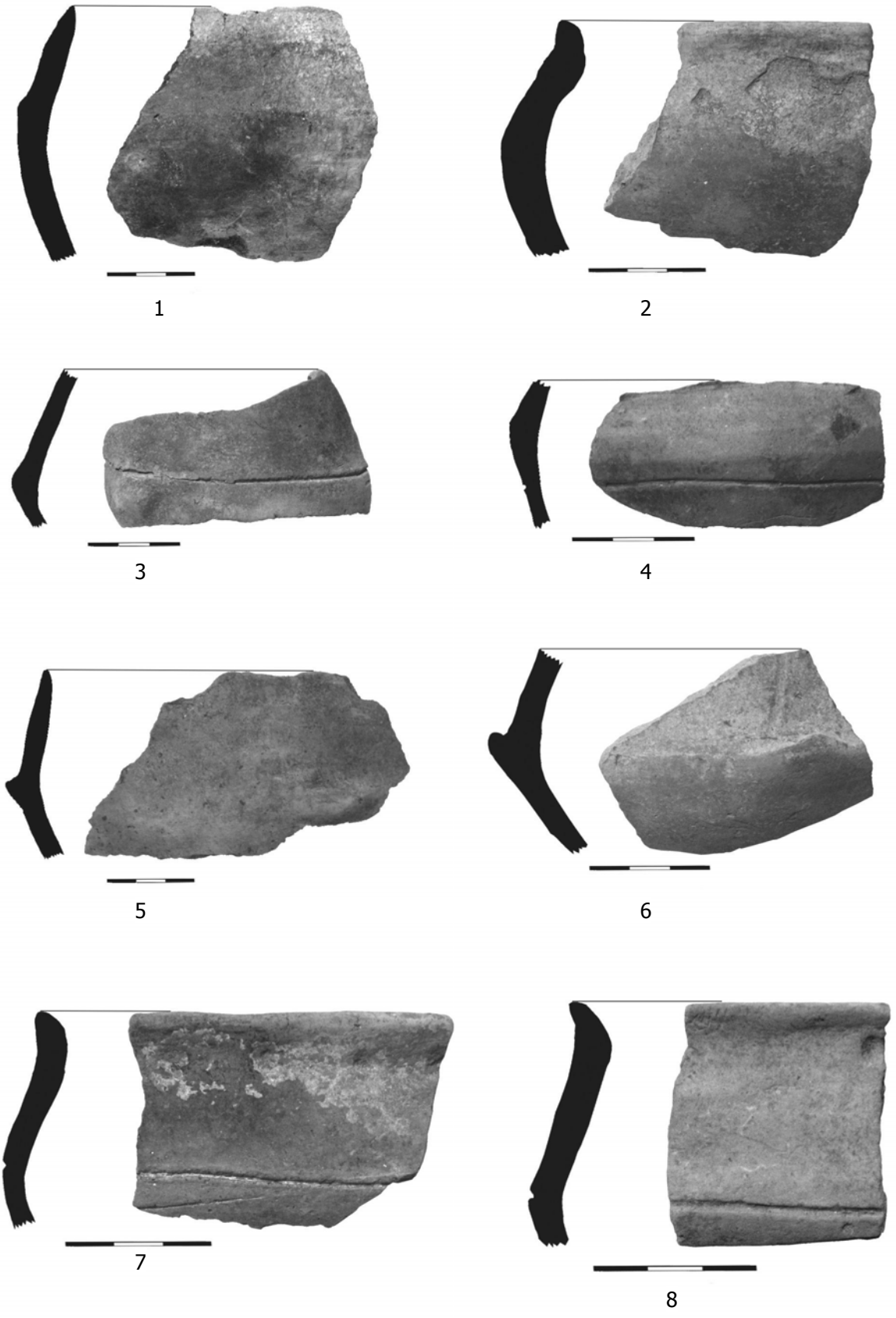

Planşa VIII. Bârlăleşti - 'Stanţia'. Ceramică din strat.

Bârlăleşti - 'Stanţia'. Pottery found in the level.

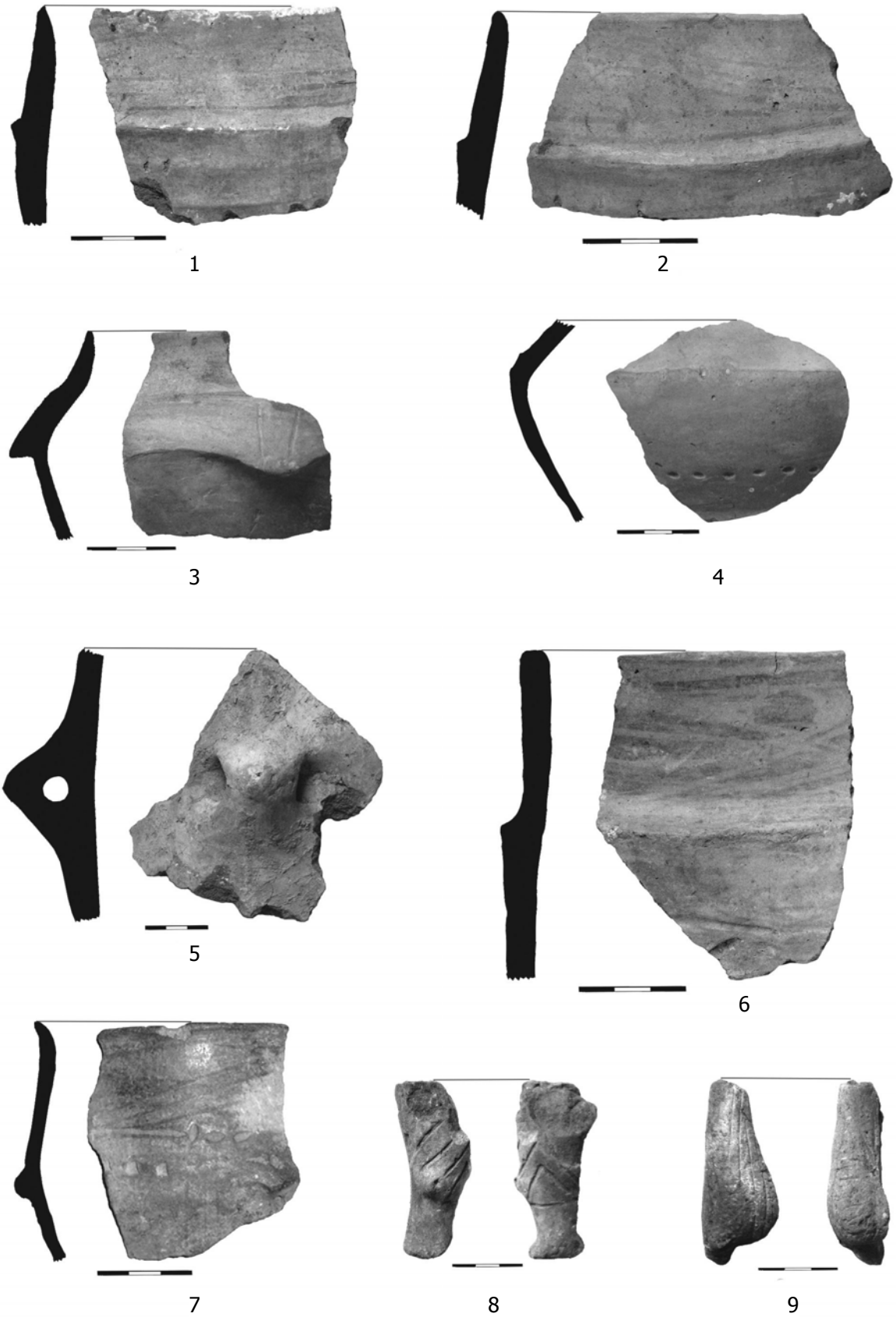

Planşa IX. Bârlăleşti - 'Stanţia'. Ceramică (1-7) şi figurine de lut (8, 9) din vechile săpături (1950).
Bârlăleşti - 'Stanţia'. Pottery (1-7) and clay figurines (8, 9) found in the old excavations (1950).

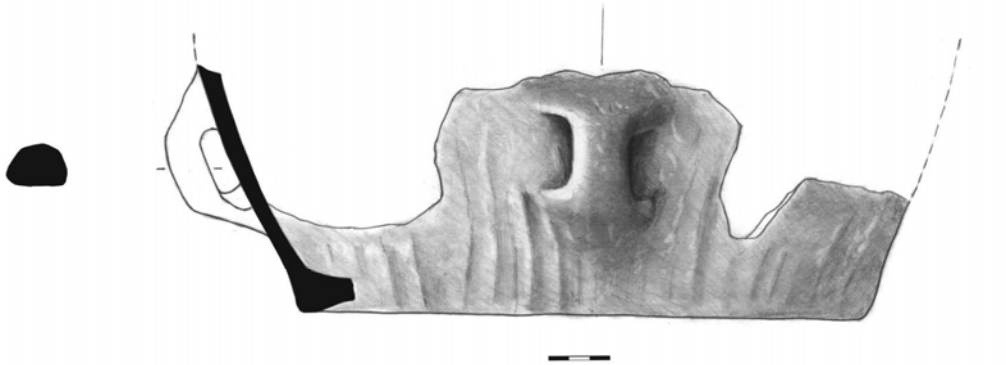

1

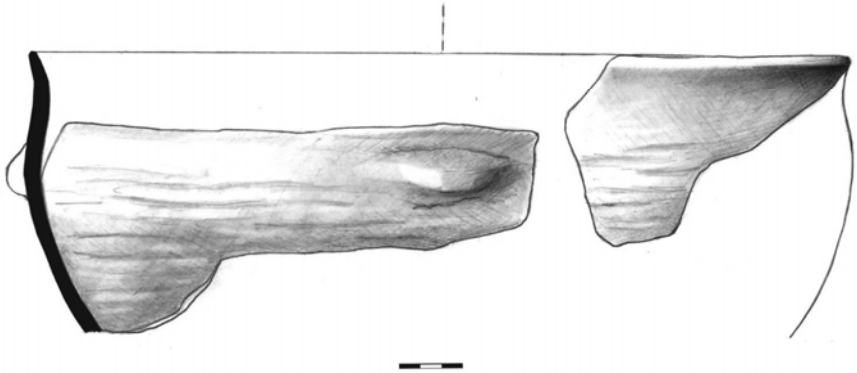

2

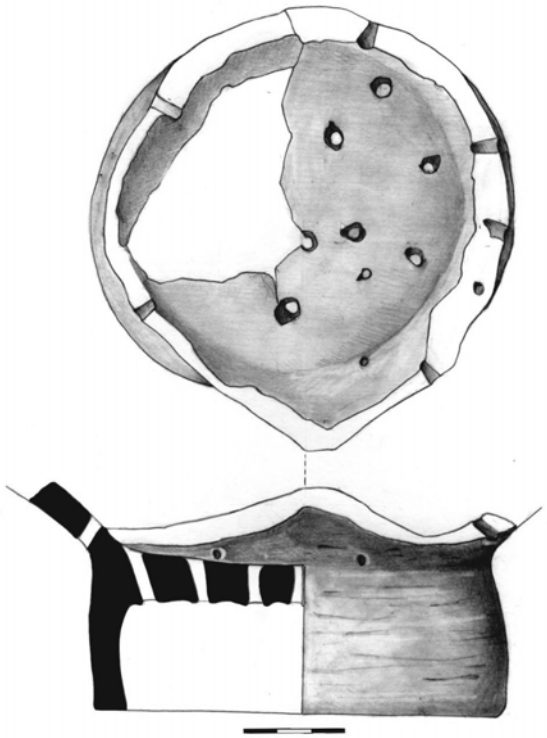

3

Planşa X. Bârlăleşti - 'Stanţia'. Ceramică din gropă (1, 2); Vas-sită din locuinţă (3).

Bârlăleşti - 'Stanţia'. Pottery found in pit (1, 2); Sieve-vessel found in dwelling no. 1 (3).